

Doortrappen: Veilig fietsen tot je 100ste!

Gestart met uitrol in gemeenten: wat leren we daarvan?

(Door: Lysanne de Gijt- ministerie I&W/Doortrappen en Rick Schotman, Gemeente Enschede)

Elke gemeente haar eigen invulling van Doortrappen

Minister Cora van Nieuwenhuizen van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (I&W) overhandigde op 12 februari 2019 de Gouden Trapper aan Gerrit Scheenstra uit Heerenveen (zie figuur 1). Met zijn 97 jaar was hij de oudste van de ruim negentig genomineerden voor “De oudste fietser van Nederland”. De Gouden Trapper werd uitgereikt tijdens de aftrap van Doortrappen, het landelijke programma dat zich richt op langer en veiliger fietsen van ouderen en is daarmee één van de in te zetten maatregelen uit het Landelijke Actieplan Verkeersveiligheid.

Het doel van Doortrappen is om ouderen langer en veiliger te laten fietsen door per stap zoveel mogelijk ouderen te bereiken om hen bewust te maken, vervolgens tot handelen over te laten gaan en uiteindelijk ambassadeur te laten zijn en daarmee anderen te motiveren. Dit gaat volgens een vooraf gedefinieerd stappenplan (zie figuur 2), gebaseerd op inzichten in het gedrag en de waarden en normen van de doelgroep.

Nu, bijna een jaar later, maken we een eerste balans op. Delen we wat we geleerd hebben en laten we aan de hand van voorbeelden zien op welke manier gemeenten hiermee aan de slag zijn gegaan. We zien dat gemeenten hun eigen invulling geven aan de landelijke aanpak van Doortrappen. Dit is logisch en goed, omdat elke locatie en situatie ook weer anders en uniek is. Ook zien we dat gemeenten zoeken naar een manier om Doortrappen handen en voeten te geven.

In dit paper gaan we in op de aanpak van verschillende gemeenten. Daarnaast lichten we de pragmatische aanpak van Doortrappen-gemeente Enschede verder toe. Want minimaal 3 contactmomenten hebben, 3 lokale partners vinden en 3 activiteiten uitvoeren in het eerste jaar is haalbaar, toch? Enschede laat het zien.

Figuur 1: De winnaars van de Gouden, Zilveren en Bronzen trappers, uitgereikt door minister Cora van Nieuwenhuizen op 12 februari 2019 (foto: Rob Gieling)

Veiliger Doortrappen op de fiets

In Nederland wordt fietsen ons met de paplepel ingegoten. We doen het dagelijks en het is tot op hoge leeftijd populair. Sinds 1993 is het aantal fietskilometers van 50-plussers met maar liefst 60 procent gestegen. Dat is positief, het houdt ons gezond, in beweging en ook sociaal actief. Maar, oudere fietsers zijn ook kwetsbaar. Het aantal senioren dat met fietsongevallen ernstig letsel oploopt is sinds 2000 met vijftig procent toegenomen (Beleidsimpuls Verkeersveiligheid, 2012).

Sinds het begin van dit decennium krijgt de doelgroep 'oudere fietser' specifieke aandacht in gemeenten, onder andere via fietslessen. Dit is gestart met de beleidsimpuls verkeersveiligheid uit 2012 en de Lokale aanpak Veilig Fietsen. Ook het Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030 zet in op de doelgroep ouderen en het programma Doortrappen is één van de in te zetten maatregelen uit het Landelijke Actieplan Verkeersveiligheid.

Projecten om ouderen te bereiken, hebben echter de afgelopen jaren onvoldoende bereikt. Het ministerie van I&W heeft daarom initiatief genomen om tot een vernieuwende aanpak te komen waarmee bij meer ouderen fietsveiligheid onder de aandacht komt; met de nadruk op bewustwording en gedragsverandering. Daarvoor is samen met ouderen, professionals en lokale partners Doortrappen ontwikkeld.

Het doel van Doortrappen is om ouderen bewust te maken van het aspect fietsveiligheid door het onderwerp bespreekbaar te maken op de plekken waar ouderen al zijn. Vervolgens gaat het erom hen te verleiden tot aanpassingen aan de fiets of in gedrag. Zij kunnen bijvoorbeeld kiezen voor een fiets met lage instap, in hoogte verstelbaar zadel bij op- en afstappen, een stabiele e-bike waarbij de motor in het midden van de fiets zit, een fietsspiegel monteren, beweegoefeningen doen, fietstassen gebruiken en bewust nadenken over waar en wanneer je gaat fietsen.

Via hun eigen vertrouwde netwerk en op logische momenten krijgen senioren tips, informatie en interventies aangeboden die hen bewust maken van de mogelijkheden die zij hebben om hun eigen fietsveiligheid te verbeteren. Dat lukt door fietsveiligheid te koppelen aan bewegen en actief blijven, door niet betuttelend te zijn en door de Doortrappen-boodschap in herkenbare stijl vorm te geven, consistent door te voeren en te blijven herhalen. Het resultaat? Minder ongelukken, gezondheidswinst, een betere kwaliteit van leven.

Van onbewust tot ambassadeur

Uit onderzoek blijkt dat fietsende ouderen niet zomaar te motiveren zijn hun gedrag aan te passen. Ze zien zichzelf immers als uitstekende en vooral zeer ervaren fietsers. Bovendien is fietsen gezond en gezellig en betekent stoppen met fietsen in hun ogen ook inleveren op hun gezondheid en sociale contacten. Verkeersveiligheid gaat in hun ogen niet over hen: “Ik fiets nog uitstekend.”

Doortrappen begint bij de groep die de problematiek nog niet herkent en onbewust is. Het kost tijd en inspanning om deze groep bewust te maken en te bewegen het gedrag aan te passen. Dit proces is onder te verdelen in acht stappen. Deze *klantreis* (zie *afbeelding 2*) laat zien hoe een onbewuste oudere fietser zich ontwikkelt tot een bewuste fietser die zelf stappen onderneemt om zeker en veilig te kunnen doortrappen. Zie ook het rapport '[Zolang ik fiets](#)' opgesteld door Ideate¹.

Het landelijke bureau van Doortrappen ondersteunt alle partners regionaal en lokaal. Dit zijn bijvoorbeeld provincies, gemeenten, sportverenigingen, welzijnsorganisaties of lokale afdelingen van de ouderenbond. Het programmabureau biedt de merknaam Doortrappen, een uniforme huisstijl, een toolkit en een digitaal platform. De toolkit is en wordt nog steeds gevuld met praktische middelen, kennis en ondersteuning. Denk daarbij aan kant-en-klare gesprekskaarten, die individueel of in de groep het gesprek over veiliger fietsen makkelijker op gang brengen en een informatiepakket voor de fietsenmaker met daarin stuurhangers en posters.

In de regio en lokaal worden de interventies en communicatiemiddelen ingezet (uit de toolkit of zelf ontwikkeld) om de oudere fietser rechtstreeks te bereiken. Op het digitale platform² kunnen de ouderen zien wat er bij hen in de regio wordt georganiseerd en kunnen tips met elkaar gedeeld worden.

¹ https://www.ideate.nl/wp-content/uploads/2015/10/Fietsboek-definitief_spreads.pdf

² www.doortrappen.nl

Okay, goede onderbouwing maar hoe zit het nu met de uitrol, de implementatie van Doortrappen bij provincies en gemeenten en samen met al die lokale partners? ?

Uitrol van het programma

Voor 2019 heeft het landelijke Programmabureau tot doel gesteld om met vijf provincies en/of vervoerregio's samen te werken met Doortrappen. Die doelstelling is gehaald en zelfs een partner meer! Vervoerregio Amsterdam, Friesland, Gelderland, Overijssel, Utrecht en Zuid-Holland zijn de provincies/vervoerregio's die op dit moment actief mee doen.

Het tweede doel is dat binnen elke provincie/vervoerregio drie gemeenten aan de slag gaan met Doortrappen. Dat lijken we ook te gaan halen. Doordat iedere provincie en gemeente uniek is, zien we dat ook de uitrol en de stappen die hierin doorlopen worden verschillen.

De provincies en gemeenten die zijn gestart hebben weliswaar hun eigen interpretatie van het programma Doortrappen, maar houden allemaal rekening met de vijf uitgangspunten van Doortrappen:

1. Herkenbaarheid en herhaling
2. Van- en door ons
3. Verbind fietsveiligheid en bewegen
4. Werk samen met lokale partners
5. Van onbewust naar ambassadeur

In Zuid-Holland bijvoorbeeld, is 2019 een pilot-jaar om beter te kunnen onderbouwen wat de werkzame elementen van Doortrappen zijn in deze provincie. Door te kiezen voor pilots is er op korte termijn veel georganiseerd. In meerdere gemeenten worden diverse Doortrappenactiviteiten uitgevoerd. Een van de partners zijn de Hoekse Renners. Deze regionale wielren- en toerclub is gevraagd om vanuit hun kennis en ervaring bij te dragen aan een aansprekend programma over het fietsen in groepen. In Maassluis, die als F10 gemeente van de Tour de Force de uitrol hiervan als een van zijn speerpunten had benoemd, is men gestart met het organiseren van tweewekelijkse fietstochten samen met twee vrijwilligers. Zowel de regionale omroep als het AD heeft hier zowel voor- als achteraf uitgebreid aandacht aangegeven³.

In de Vervoerregio Amsterdam is onderscheid gemaakt tussen de stad Amsterdam en de rest van de regio. In de stad Amsterdam zijn ze van start gegaan en hebben de eerste activiteiten plaatsgevonden, zijn communicatiematerialen en uitingen ontwikkeld en opgeleverd. Amsterdam richt zich op een iets jongere groep senioren, omdat uit onderzoek bleek dat de mensen hier eerder afstappen dan in de meer landelijke gebieden. Tegelijkertijd is er een aanbesteding gepubliceerd om de uitvoering van Doortrappen meerjarig te kunnen borgen.

In Friesland kiezen ze weer voor een andere insteek. Sport Fryslân is vanaf het begin betrokken bij Doortrappen; zij legt met haar ingangen bij het sportdomein van gemeenten de verbinding met het verkeersdomein waar het Regionaal Orgaan Verkeersveiligheid Fryslân (ROF) weer heel erg bekend mee is. We zien hier dat de gemeenten meer tijd nemen voor de planfase. De eerste uitvoeringsplannen verwacht men hier eind 2019 klaar te hebben. Ondertussen heeft het ROF de eerste naamsbekendheid in de provincie gegeven aan Doortrappen door bij de wielerronde van Surhuisterveen banners op te hangen, die ook straks door anderen gebruikt kunnen worden bij evenementen.

In Gelderland waren de betrokkenen nog even in afwachting van de reactie op de bestuurlijke notitie (ook deze is op te vragen via de toolkit). Echter, daarna heeft op zeer korte termijn de Veluwe Fietsdag een vliegende start kunnen maken. Uit gesprekken met bezoekers ontstonden

³ <https://youtu.be/zlwfWxG0Yf0>

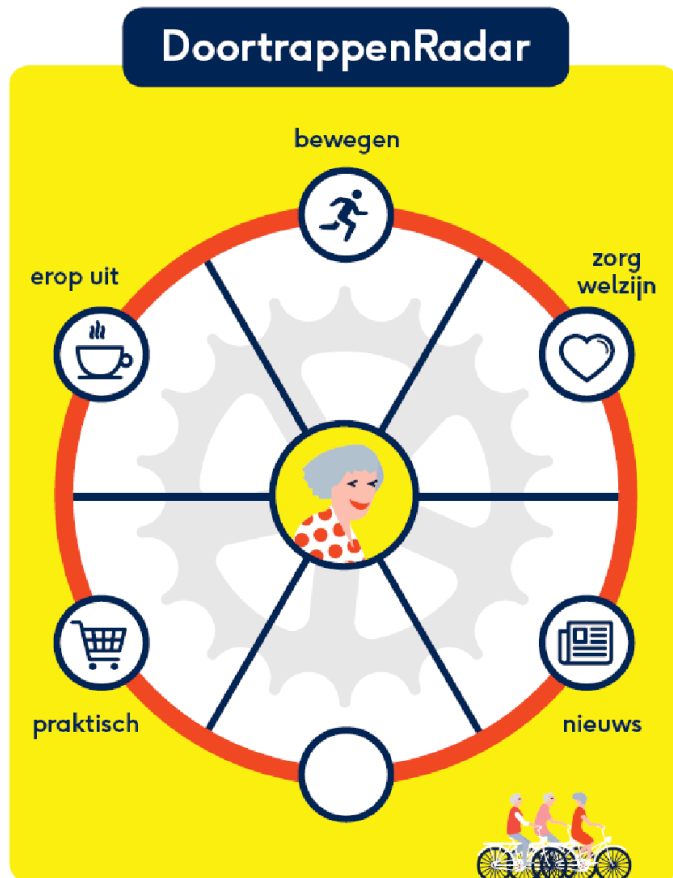
weer nieuwe ideeën en invalshoeken om Doortrappen verder uit te rollen. Onder andere de KBO-afdeling van Nunspeet kwam naar de stand en bood aan om hierin samen te werken.

Tot slot hebben in Overijssel de vier betrokken gemeenten ook niet stilgezeten. Met name gemeente Enschede is “gewoon” aan de slag gegaan. Parallel is ook de provincie, in de hoedanigheid van het Regionaal Orgaan Verkeersveiligheid Oost Nederland (ROVON), nauw betrokken en dit najaar wordt een regiobijeenkomst georganiseerd voor geïnteresseerden uit de provincies Overijssel en Gelderland.

Gemeente Enschede: de pragmatische aanpak

De gemeente Enschede heeft in haar fietsvisie aangegeven in 2020 fietsstad te willen zijn. Doortrappen past uitstekend binnen deze visie en kan daarom ook op bestuurlijk draagvlak van een enthousiaste wethouder mobiliteit rekenen. In Enschede wonen verder meer dan 25.000 mensen die in de categorie 65-plus vallen. Hoewel een deel van deze groep niet meer kan of mag fietsen, hanteert Enschede een pragmatische aanpak om een belangrijk deel van deze groep te bereiken met de Doortrappen-boodschap. Inmiddels zijn de eerste activiteiten uitgevoerd. Wat heeft Enschede tot nu toe gedaan en welke plannen zijn er?

In het najaar van 2018 heeft in Enschede de eerste Kwartiermakersbijeenkomst plaatsgevonden. De kwartiermaker heeft vanuit Doortrappen de taak om binnen gemeentes partijen bij elkaar te brengen en te onderzoeken welk enthousiasme en welke bereidheid er is om met Doortrappen aan de slag te gaan. In Enschede zaten, naast de gemeente, bijvoorbeeld het sportbedrijf, twee zorgorganisaties, VVN en De Fietsersbond met elkaar aan tafel. Tijdens deze bijeenkomst is de zogenaamde DoortrappenRadar ingevuld, zie figuur 3.

Figuur 3: Doortrappen radar

Daarop hebben de aanwezigen in kaart gebracht binnen welke groepen en netwerken kansrijke activiteiten en bijeenkomsten plaatsvinden, die gericht zijn op de ouderen in de gemeente. Ook is gesproken over de rolverdeling tussen de partijen. De conclusie was dat de gemeente als overkoepelende partij een coördinerende rol op zich neemt en dat de aanwezige maatschappelijke organisaties graag aan de uitvoerende kant zitten.

Het eerste jaar, 2019, staat in het teken van kennismaken (welke partijen zijn enthousiast en welke bijdrage kunnen ze leveren), uitproberen (wat werkt wel, wat werkt niet) en het opstellen van een uitvoeringsprogramma voor 2020. Het doel van het tweede jaar (2020) is Doortrappen te borgen binnen de gemeente en de maatschappelijke organisaties. Dit doet Enschede door naar ambassadeurs te zoeken en maatschappelijke organisaties te helpen activiteiten op te zetten vanuit de Doortrappen-gedachte. De aanpak van Enschede is een manier die past bij het karakter van deze stad: pragmatisch, gewoon aan de slag.

Jaar 1: kennismaken en uitproberen

Na de organisatorische start heeft de Doortrappencoördinator persoonlijke gesprekken gevoerd om de inzet van maatschappelijke organisaties concreet te maken. Het uitgangspunt was: zoveel mogelijk aansluiten bij bestaande activiteiten. Dit heeft als grootste voordeel dat de doelgroep al aanwezig is, zodat de impact van Doortrappen het grootst is. Daarnaast is het voor een gemeentelijke organisatie efficiënter dan zelf een bijeenkomst te organiseren. En: de kans op succes is groot.

Om naamsbekendheid aan Doortrappen te geven, is de publieke aftrap gehouden tijdens de tweejaarlijkse seniorenbeurs in Enschede. Deze beurs is bezocht door vele honderden senioren uit Enschede en omgeving. Deze beurs was de ideale gelegenheid om kennis te maken met de senioren van de stad, met hen op een laagdrempelige manier in gesprek te gaan over ouder worden en fietsen en veiligheid en om plannen te maken voor nieuwe activiteiten.

Vanuit de gemeente is Doortrappen aangesloten bij de gemeentelijke Fietsstad 2020 campagne. Deze campagne heeft tot doel Enschede als fietsstad op de kaart te zetten en mee te dingen naar de tweejaarlijkse fietsstadverkiezingen, georganiseerd door de Fietsersbond. Fietsstad 2020 geldt hiermee als overkoepelende campagne, waar communicatie over Doortrappen eenvoudig in meegenomen kan worden. Zo versterken Doortrappen en de Fietsstad 2020 campagne elkaar. Onderdeel hiervan is de aanwezigheid van een Doortrappen-stand op het jaarlijkse Enschedese Fietsfestijn in de binnenstad, waar Doortrappen in een bredere context van fietsen en fietsplezier voor alle leeftijden wordt geplaatst.

Verder sluit Doortrappen binnen Enschede aan bij de gemeentelijke fietsbeloningsapp SMART. Deze app stimuleert mensen in Enschede aan de hand van uitdagingen, spelletjes en beloningen meer te fietsen (of een andere vervoerwijze dan de auto te kiezen). Beloningen in de vorm van punten kunnen vervolgens bij lokale ondernemers worden uitgegeven. De app functioneert ook als communicatiekanaal, waarmee specifieke doelgroepen bereikt kunnen worden. Doortrappers kunnen zich met een speciale code in de app aanmelden, waarna ze specifieke berichten en aankondigingen over Doortrappen ontvangen. Ook kunnen ze punten verdienen door naar Doortrappen-activiteiten te fietsen. Op dit moment onderzoekt de gemeente hoe dit zo effectief mogelijk ingericht kan worden. Hiervoor hebben de coördinator Doortrappen en de coördinator Fietsstad 2020 veel contact.

Naast acties om het bewustzijn van de doelgroep te vergroten, zijn binnen Enschede ook activiteiten gestart of voorzien van een "Doortrappen-thema". Een voorbeeld hiervan is de speciale aandacht voor senioren en de afstelling van hun fiets bij reeds, door een lokale fietsmaker, georganiseerde fietschecks in het centrum van Enschede. Een ander voorbeeld is een interactieve sessie met senioren bij een zorginstelling. Deze sessie ging aan de hand van de binnen Doortrappen ontwikkelde gesprekskaarten in op Doortrappen en behandelde tegelijkertijd kort het fietsbeleid in Enschede. Tot slot heeft gemeente Enschede opdracht

gegeven aan Veilig Verkeer Nederland om de workshop “Het nieuwe fietsen” te organiseren. VVN heeft deze workshop vanuit het kader van Doortrappen ontwikkeld als opvolger van de meer bekende fietslessen.

Jaar 2: uitbouwen en borgen

Parallel aan het kennismaken en opbouwen van naamsbekendheid, stelt de Doortrappen coördinator een uitvoeringsplan op voor 2020. In dat jaar moet Doortrappen worden uitgebouwd en geborgd binnen de gemeente en maatschappelijke organisaties. Uiteindelijk dient Doortrappen namelijk vooral door de maatschappelijke organisaties te worden gedragen.

In aanloop naar 2020 zijn al verschillende ideeën ontstaan uit de gevoerde gesprekken. Een voorbeeld is het trainen van wijkteams om mensen *achter de voordeur* over Doortrappen te vertellen en hen te activeren op de fiets te stappen en dit veilig te doen. De lokale zorg- en welzijnsorganisatie wil hier graag aan bijdragen door middel van training van vrijwilligers. Andere plannen zijn aanschuiven bij wijkhuiskamers, zwemclubs en andere verenigingen waar veel senioren samenkomen en met behulp van de gesprekskaarten in gesprek te gaan over fietsen en ouder worden.

Voor alle activiteiten geldt dat wordt gemonitord in hoeverre ze aanslaan en of ze aangescherpt of aangepast moeten/kunnen worden. Deze ervaringen worden met andere gemeenten, ROV's en het programmabureau gedeeld, zodat er uiteindelijk een kennisbank ontstaat van succeselementen binnen Doortrappen. Dit is een iteratief proces.

Conclusie en aanbevelingen

Op basis van zowel de ervaring in Enschede als de andere ervaringen in de provincies is voor gemeenten een duidelijke en hanteerbare procesdoelstelling opgesteld voor het eerste jaar waarin ze starten met Doortrappen, namelijk: 3 x 3 x 3. Waarmee wordt bedoeld: Ga beginnen met Doortrappen met:

- 3 lokale partners
- 3 momenten
- 3 locaties

Doortrappen is erop gericht om mensen met elkaar in gesprek te laten gaan over veilig fietsen. Een rol voor gemeenten is om hierin de eerste aanzet te doen en te faciliteren. Pragmatisch te werk gaan helpt: verken, probeer en deel je ervaringen. Daarvoor kan iedere gemeente putten uit aantrekkelijke gesprekskaarten, bestaande activiteiten en de ervaringen van andere Doortrappen-gemeenten. Aandachtspunt is om niet opnieuw het wiel uit te vinden, maar om aan te sluiten op bestaande initiatieven binnen de doelgroep. Dit vraagt slechts een beperkte inzet van uren en middelen.

De in dit paper aangehaalde voorbeelden laten zien hoe Doortrappen op eenvoudige en efficiënte wijze uitgevoerd kan worden. Vanuit het programmabureau zijn aantrekkelijke middelen ontwikkeld die ingezet kunnen worden tijdens gesprekken en activiteiten. Ook laten de voorbeelden zien dat er altijd wel activiteiten zijn, waar eenvoudig bij aangehaakt kan worden. Tot slot blijkt het belangrijk te zijn om met enthousiaste mensen aan tafel te zitten. Immers, wanneer ideeën enthousiast worden gedragen, is de kans groter dat ze uitgevoerd gaan worden.

Tot slot

We hopen dat dit paper dient als inspiratie, want beginnen met Doortrappen is makkelijk en hulp is op alle niveaus aanwezig; zowel landelijk, provinciaal als binnen je gemeente! Er zijn genoeg mogelijkheden om hier op je eigen manier mee aan de slag te gaan, zolang je de meerwaarde ziet van dit programma, de gedragsaanpak die hieraan ten grondslag ligt én het past bij de beleidsvoornemens van je gemeente.

Daarbij zit het programmabureau ook niet stil. Momenteel wordt de monitoring en evaluatie van het programma voorbereid. Naast een doorlopende monitoring zullen we ook gaan voorsorteren op een effectmeting van het programma. Verder blijft het programmabureau werken aan de ontwikkeling van nieuwe interventies. Denk hierbij aan beweegoefeningen voor fysiotherapeuten, een keuzewijzer voor de aanschaf van een geschikte fiets, speciaal gericht op de doelgroep en een pakket met informatie en materialen voor organisatoren van fietstochten.

Ben je enthousiast geworden en wil je ook graag met Doortrappen aan de slag in jouw gemeente? We komen hier graag met je over in contact programmadoortrappen@gmail.com. Zie www.doortrappen.nl voor meer informatie.